

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՋ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒ-
ՑՆՈՒԹՅԱՆ, ՆԱԽԱԶԵԹՆՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ
ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԴԱՍՏԱՎԱՆԴՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ

Առարկան՝ Հայոց լեզու և գրականություն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Ս.Զիլինգարյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Ճոճկանի Գոռ Խուղիկյանի
անվան միջն. դպրոց

Երևան 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Բովանդակություն.....	1
Ներածություն.....	3
Գլուխ.1 ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՋ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆՈՒԹՅԱՆ, ՆԱԽԱՁԵՒՆՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ	
1.1 Ուսուցչի կողմից սովորողի ինքնությունության և նախաձեռնողականության զարգացմանն ուղղված քայլերի ռազմավարությունը	5
1.2 Սովորողի ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը հայոց լեզվի դասավանդման ընթացքում	9
1.3 Հայոց լեզվից աշակերտակոնտրոն դասի օրինակ	13
Եզրակացություններ	14
Օգտագործված գրականության ցանկ	15

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Գիտական ու տեխնիկական առաջընթացով պայմանավորված՝ կրթական համակարգում նույնպես շարունակական կերպով տեղի են ունենում արդիականացման գործընթացներ, որոնց հիմնական նպատակն է համակարգել հնարավոր բոլոր ռեսուրսները՝ տեխնոլոգիական, մարդկային՝ դրանք ծառայեցնելով կրթական նոր ու արդիական որակների ապահովմանը: Ակնհայտ է, որ վերջին տասնամյակում կրթական բարեփոխումների առանցքում կրթության առաջնային շահակից հանդիսացող սովորողների գործառույթների ու պարտականությունների վերարժևորումն է՝ հաշվի առնելով ժամանակի մարտահրավերները:

Խորհրդային դպրոցին հղում անելով՝ կարող ենք արձանագրել, որ այդ կրթական մոդելի պարագայում սովորողն իր ցանկությունների ու ձգտումների մեջ առավել քան կադապարված էր՝ հաշվի առնելով տվյալ կրթական համակարգին բնորոշ առանձնահատկությունները: Այսօրվա սովորողն այդ տեսանկյունից առավել ազատ է. ինքն է որոշում կարմիր գծերը՝ հաշվի առնելով, որ վերջին տարիներին պասիվ ուսուցումն իր տեղը աստիճանաբար զիջում է ակտիվ ուսուցմանը:

Ստացվում է, որ նոր ինտերակտիվ մեթոդների ներդրումը կրթական համակարգ հնարավորություն է տալիս սովորողին դառնալ դասի ընթացքի անմիջական նախագծողը, ինչի արդյունքում բուն դասապրոցեսը դադարում է սովորողի համար լինել ձանձրալի, ավելին՝ սովորողը մոտիվացվում է, իսկ այդ մոտիվացիայի պատճառներից մեկն էլ աշակերտակենտրոն ուսուցումն է: Փստորեն, կրթական բարենպաստ միջավայրի ստեղծման անհրաժեշտությունը պահանջում է ուսուցման ավանդական մոտեցումների վերանայում և սովորողի դերի ու գործառույթների վերարժևորում: Նմանօրինակ բարեփոխումները մեծապես խթանում են սովորողի ինքնուրույնության և նախաձեռնողականության զարգացմանը, ինչպես նաև ստեղծագործ մտածելու ու գործելու կարողությանը:

Այս համատեքստում առանձնակի կարևորություն ունի հայոց լեզու առարկայի դասավանդումը, որի շրջանակներում ուսուցիչը զանազան մեթոդամանկավարժական հնարների, դասի զանազան տիպերի ու ձևերի ներդրմամբ կարող է հասնել հանրակրթական պետական չափորոշնով սահմանված վերջնարդյունքներին, որոնցից են՝ սովորողների ինքնուրույնության, նախաձեռնողականության և ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը:

Հետազոտության թեմայի արդիականությունը: Թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է կրթական համակարգի բարեփոխումների արդի շրջափուլում կրթական չափորոշիչներով սահմանված վերջնարդյունքներով, համաձայն որոնց՝ ուսուցիչն ամեն կերպ պետք է խթանի սովորողի ինքնուրույն մտածելու, կշռադատելու, որպես նախաձեռնող հանդես գալու, ստեղծագործական մտածելու ունակությունները՝ ամեն կերպ խթանելով սովորողի ինքնուրույն գործելու ցանկացած դրսևրում:

Հետազոտության նպատակը: Շեշտադրել աշակերտակենտրոն դասի կարևորությունը՝ որպես կրթության որակի բարձրացման հիմնական նախապայման, այդ գործընթացում կարևորել ուսուցիչ-աշակերտ համագործակցությունը, ինչպես նաև ուսուցչի ֆունկցիոնալ դերը սովորողի ինքնուրույնության, ստեղծարարության ու նախաձեռնողականության դրսևորումների որակի բարձրացման համատեքստում:

Հետազոտության խնդիրը: Հետազոտության խնդիրն է շեշտադրել ակտիվ ուսուցման արդյունավետությունը, կարևորել սովորողի անկախ, ինքնուրույն գործելու, դասի ընթացքին ստեղծարար մոտեցում ցուցաբերելու կարևորությունը, ինչպես նաև ցույց տալ ուսուցչի կողմից ուսուցման մեթոդների ճիշտ ընտրության դերն ու նշանակությունը՝ որպես կրթական համակարգի արդիականացման բաղադրիչ՝ պայմանավորված կրթության նոր չափորոշիչի պահանջներով, որտեղ դասավանդողն ու սովորողը հանդես են գալիս, որպես համագործակցող սուբյեկտներ:

1.1 Ուսուցչի կողմից սովորողի ինքնությունության և նախաձեռնողականության զարգացմանն ուղղված քայլերի ռազմավարությունը

Այսօր՝ առավել քան երբևէ, մարդու ցանկացած գործունեության համար առանցքային նշանակություն ունեն ինքնություն որոշումներ կայացնելու, արագ ու նպատակային գործելու, ինչպես նաև նախաձեռնող լինելու ունակությունները: Նման ունակությունների անհրաժեշտությունը բացատրվում է ժամանակի առաջ քաշած մարտահրավերներով, երբ ամենժամյա ռեժիմով կյանքի բոլոր ոլորտները գրանցում են աննախադեպ առաջընթաց: Վերը նշած որակները, հմտություններն ու կարողությունները, որպես կանոն, սաղմնավորվում ու զարգանում են հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում, որտեղ կայանում է անձի կրթական ու դաստիարակչական առանցքային գործընթացը, ուստի հենց այստեղ է, մարդն իր կյանքի մի քանի առանցքային շրջափուլերում սկսում գործել ինքնություն, հանդես գալ նախաձեռնողի դերում:

Զարգանում ու արդիականացվում է նաև կրթական համակարգը՝ փորձելով իրացնել նոր աշխարհի կանոններով ապրող մարդու կրթության իրավունքը՝ հաշվի առնելով կրթական նոր տեխնոլոգիաներն ու առաջավոր փորձը: Ուսումնական գործընթացի առանցքում սովորողն ու սովորեցնողն են: Դիտարկելով սովորեցնողի դերակատարումը ուսումնական գործընթացի արդյունավետ իրականացման տեսանկյունից՝ հարկ է նշել, որ ուսուցչի մասնագիտական և անձնային որակներն էական նշանակություն ունեն: Ժամանակակից ուսուցչի որակներից հատկապես առանձնացնենք հանդուրժողականությունը, շփվելու, հաղորդակցվելու, համագործակցելու կարողությունը, զենդերային անկողմնակալությունը և այլն:

Եթե ինչ-որ ժամանակ սովորողին պարտադրվում էր այս կամ այն գիտելիքի, հմտության յուրացումը, ապա այսօր երեխան ինքն է իրեն ձևավորում, իսկ ուսուցիչը, պարզապես փորձում է ազդել նրա վրա: Եթե այդ ազդեցությունը «չի խոսում» սովորողի ներքին աշխարհի հետ, այն ետ է մղվում երեխայի կողմից: Այնուամենայնիվ, կրթական գործընթացի բոլոր մասնակիցները փոխլրացնում են միմյանց, այդ իսկ պատճառով կրթադաստիարակչական գործընթացի արդյունավետությունը պայմանավորված է նաև նրանով, թե որքանով են ուսուցիչները պատրաստ համագործակցության ու փոխվստահության մթնոլորտի ձևավորման:

Սովորողի ինքնուրույնության և նախաձեռնողականության զարգացման առանցքում կարելի է դնել ակտիվ ուսուցումը, որն իրենից ենթադրում է այնպիսի մեթոդական համակարգի կիրառում, որը չի նախատեսում ուսուցչի կողմից պատրաստի գիտելիքի մատուցում, մտապահում և վերարտադրություն: Ակտիվ ուսուցման հիմքում ընկած է ճանաչողական և պրակտիկ գործունեության ընթացքում գիտելիքների և հմտությունների ինքնուրույն ձեռքբերում սովորողների կողմից:

Ակտիվ մեթոդների կիրառումն ուղղված է առաջնային գիտելիքի ձեռքբերմանը, մտածողության զարգացմանը, հետաքրքրությունների, հմտությունների, կարողությունների ձևավորմանը: Ժամանակակից ակտիվ ուսուցման մեթոդներն ուղղված են ակտիվացնելու սովորողների մտածողությունը, որը բնութագրվում է բարձր ինտերակտիվության, մոտիվացիայի և հուզական ընկալումների առկայությամբ:

Ակտիվ ուսումնական գործընթացի բնութագրիչներից են.

- ակտիվացնել և զարգացնել ճանաչողական և ստեղծագործական ունակությունները սովորողների մոտ;
- բարձրացնել կրթական գործընթացի արդյունավետությունը;
- ձևավորել և զննհատել մասնագիտական կարողությունները:

<<Ակտիվ ուսուցման մեթոդների օգտագործումը՝ որպես ժամանակակից կրթական տեխնոլոգիաների, պահանջում է հատուկ գիտելիքների ձևավորում և գործնական քայլեր ուսումնական գործընթացի կազմակերպիչների կողմից>>¹:

Ուսուցման ակտիվ կամ փոխգործուն մեթոդները նպաստում են սովորողների ազատ և ինքնուրույն մտածելու, սեփական կարծիք հայտնելու, պատասխանատու որոշումներ կայացնելու, ընտրություն կատարելու հմտությունների զարգացմանը, ճանաչողական գործընթացում ինքնուրույն կողմնորոշմանը: Այդ մեթոդները զույգերով, խմբով մտավոր աշխատանքի եղանակներն են՝ ուղղված համատեղ որոնումների և մտորումների քննարկմանը, ընդհանուր որոշումների կայացմանն ու իրագործմանը:

Ուսուցման փոխգործուն մեթոդները համապատասխանում են աշակերտակենտրոն ուսուցման սկզբունքներին և արդյունավետ են: Ուսուցման գործնական մեթոդների խմբին են դասվում տարատեսակ վարժությունները, փորձերը, հետազոտությունները և մոդելավորումը: Փոխգործուն ուսուցման սկզբունքներն են.

- ✓ փոխազդեցությունը, փոխուսուցումը:

¹ Активные методы обучения рекомендации по разработке и применению, 2017, стр.4.

- ✓ սովորողների միջև համագործակցությունը;
- ✓ ինքնարտահայտման, սովորողի կարծիքի, դիրքորոշման պնդման խրախուսումը;
- ✓ հետադարձ կապը:

Փոխգործուն մեթոդների առանձնահատկություններն են.

- ✓ սովորողի իմացական գործընթացների կազմակերպումը
- ✓ հետաքրքրությունների, նախասիրությունների բացահայտումը
- ✓ համագործակցային կարողությունների զարգացումը
- ✓ անհատական առանձնահատկությունների բացահայտումը
- ✓ հաղորդակցական ունակությունների ձևավորումը
- ✓ տրամաբանական մտածողության զարգացումը
- ✓ ինքնուրույնության խրախուսումը
- ✓ վերլուծական կարողությունների ձևավորումը

Այնուամենայնիվ, կցանկանայինք շեշտել, որ այս համատեքստում բնավ չեն ստորադասվում դասավանդման ավանդական մեթոդները, ինչպիսիք են պատմելը, բացատրելը, դասախոսությունը: Ուսուցման մեթոդները հաճախ ընկալվում են որպես դեղատոմս: Երբեմն նշվում է, որ այս կամ այն մեթոդը կիրառելու դեպքում մենք կկարողանանք հասնել մեր նպատակին: Բայց մանկավարժության մեջ ընդհանրացված լուծումներ չկան: Յուրաքանչյուր դաս, յուրաքանչյուր դասարան տարբեր է: Մեկ դասարանում աշխատող մոտեցումը կարող է մի այլ դասարանում չաշխատել: Հետևաբար՝

<<Ուսուցման մեթոդներն ու հնարները պետք է ընկալել որպես գործիքներ, որոնց կիրառման մասին որոշումը կայացնում է ուսուցիչը²>>:

Սովորողի ինքնուրույնության և նախաձեռնողականության զարգացման համար արդի պայմաններում առանցքային դերակատարում ունեն դասավանդման մեջ S2S գործիքների կիրառումը: Նորագույն տեխնոլոգիաներով հագեցած դասերն ունակ են սովորողների մոտ հետաքրքրություն առաջացնել կրթական պարտադիր ծրագրերով նախատեսված առարկաների հանդեպ: Սովորողը, կիրառելով իրեն հարմար համացանցային հարթակը կամ գործիքը, ինքնուրույն կարող է ուսուցանվող թեմայի շուրջ տեղեկատվություն հավաքել, հետազոտել, ծանոթանալ առցանց առաջարկվող ուսումնասօժանողակ նյութերին: Արդյունքում ստացվում է, որ համացանցը սովորողի համար դառնում է գործիք, որի օգնությամբ վերջինս հեշտությամբ կարողանում է կառավարել իրեն անհրաժեշտ տեղեկատվական հոսքերը:

² <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/georgien/16023.pdf> Ուսուցման արդյունավետ հնարներ, Երևան, 2020, էջ 22: 6

SՀS-ի միջոցների կիրառումը իրապես շոշափելի ազդեցություն ունի մանկավարժների աշխատանքի ինտենսիվության, ինչպես նաև աշակերտների ուսուցման արդյունավետության վրա: Ժամանակակից դպրոցի մանկավարժների և սովորողների մասնագիտական որակների բարձրացման հիմնական խնդիրներից մեկը նրանց արհեստավարժության մեծացումն է SՀS-ի օգտագործման ոլորտում: Կրթական համակարգում հաշվիչ տեխնիկայի ներդրումը մեծ հնարավորություններ է տալիս կատարելագործելու և բարելավելու մանկավարժական մեթոդները ոչ միայն փորձի փոխանակման և ստեղծագործական գործունեության ընթացքում, այլ նաև գործնական խնդիրների լուծման ժամանակ, որոնց համար հիմք են ուսումնամեթոդական նյութերի կուտակումը, դպրոցի ներքին տեղեկատվական տեխնոլոգիաների և ինտերնետ-տեխնոլոգիաների օգտագործումը մանկավարժների և աշակերտների կողմից: SՀS-ի օգտագործումը ուսուցչին մեծ հնարավորություններ է ընձեռում առարկայի ուսուցման ժամանակ: <<Դասերն ուղեկցվում են մուլտիմեդային ներկայացումներով, առցանց թեստերով և ծրագրային փաթեթներով, որոնք թույլ են տալիս սովորողներին խորացնել նախապես ստացված գիտելիքները>>³:

Այսպիսով, SՀS գործիքների կիրառումը դասապրոցեսը դարձնում է ավելի ակտիվ, սովորողն ավելի հետաքրքրությամբ է մասնակցում դասին՝ ցուցաբերելով ինքնուրույն հետազոտելու և նախաձեռնողի դերում հանդես գալու ցանկություն:

---

³Մ. Զ. Հակոբյան, Գ. Ռ. Պետրոսյան, Վ. Ա. Մանուկյան, «SՀS-ի օգտագործումն ուսուցման գործընթացում», էջ 139:

Հանրակրթական դպրոցում սովորողի ինքնուրույնության և նախաձեռնության զարգացմանն ուղղված քայլերից է նաև ուսուցչի մեթոդամանկավարժական գիտելիքների ամբողջությունը: Դասի փուլերի հաջորդականության ապահովումը, նոր նյութի հաղորդման, ամփոփման կամ ամրապնդման փուլերի ժամանակ ինտերակտիվ մեթոդների կիրառումը, միջառարկայական ու ներառարկայական կապերի ստեղծումը իրենց հերթին շահագրգռում են պասիվ սովորողներին՝ ամեն կերպ վերջիններիս բերելով ակտիվ դաշտ: Այս պարագայում ակնհայտ է, որ ուսուցիչը կարիք չի ունենա սովորողի ուշադրությունը արհեստական կերպով սևեռել դասին, քանի որ դասի ընթացքն ակտիվ է, S2S բաղադրիչը տեղում է, զանազան փոխգործուն մեթոդները կիրառվում են, ուստի սովորողը սկսում է ցուցաբերել նախաձեռնություն, խմբային կամ անհատական աշխատանքի ժամանակ էլ՝ լավագույն արդյունքներ գրանցելու մղում:

1.2 Սովորողի ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը հայոց լեզվի դասավանդման ընթացքում

Կրթության և դաստիարակության գործընթացում ստեղծագործ անհատականության զարգացումը ժամանակակից կրթական համակարգի կարևոր բաղադրիչներից է: Որպես կրթության բարձրագույն նպատակ է սահմանվում ինքնազարգացող, ստեղծագործաբար մտածող ու գործող սովորողի ձևավորումը, ով ունակ է բաց ստեղծագործական փոխազդեցության միջավայրի և հասարակության հետ:

Ուսուցման արդյունավետությունը չափվում է ոչ միայն և ոչ այնքան աշակերտի յուրացրած գիտելիքներով, որքան նրա ձեռք բերած կարողություններով՝ շեշտը դնելով արդյունքի վրա, այսինքն՝ ինչ կարող է նա անել: Այս խնդիրը լուծելի է դառնում, երբ ուսուցման ընթացքում վերաբաշխվում են հիմնական արժեքները. Տ ուսումնառության ընթացքում ուսումնառողը պասիվ ընկալողից վերածվում է ակտիվ և գործուն մասնակցի, դասավանդողը հրաժարվում է սովորեցնողի, վերահսկողի, խրատողի իր դերից և դառնում է այդ գործընթացի կազմակերպող, խորհրդատու և որպես գործընկեր՝ ուսումնառողի հետ մասնակցում է հետազոտական աշխատանքներին: Մինչև այսօր ուսուցում – ուսումնառություն գործընթացում մենք ճանաչում ենք երկու կողմ. սուբյեկտ, այսինքն՝ ուսուցիչը, որը սովորեցնում է, և օբյեկտ՝ աշակերտը, որին սովորեցնում են: Ժամանակակից մանկավարժությունը նույն գործընթացում տարբերակում է երկու սուբյեկտ: Ուսուցման ընթացքում թե՛ ուսուցիչը, թե՛ աշակերտը փոխգործուն հարաբերությունների մեջ են, այսինքն՝ «Հնդունված սուբյեկտ–օբյեկտ գծապատկերին փոխարինում է սուբյեկտ–սուբյեկտ ժամանակակից գծապատկերը⁴»:

Մանկավարժական գիտությունը կենտրոնական խնդիրներից է համարում կրթության ազդեցությունը անհատի ստեղծագործական զարգացման վրա: Ներկայումս կրթական համակարգի բարեփոխումների առանցքային հիմնահարցերից մեկն էլ հենց սովորողների կրթության, ուսուցման և ստեղծագործական զարգացման առավել օպտիմալ ուղիների որոնումն է: Սովորողի ստեղծագործական զարգացման առյուծի բաժինը դպրոցում է իրականացվում: Հատկապես հայոց լեզվի դասընթացի շրջանակներում, հիմնական լեզվական գիտելիքների հաղորդմանը զուգահեռ, սովորողը հնարավորություն ունի իր

⁴ Վ. Զաքարյան, Ն. Ափյան, Մանկավարժական միտք, Բազմաբնույթ մտածողության տեսության կիրառության հնարավորությունը ուսուցման գործընթացում, Երևան, 2014, էջ12:

ստեղծագործական ունակությունները զարգացնելու՝ համադրելով գիտելիքի ստացման գործընթացի հետ:

Հայոց լեզվի դասընթացը դպրոցում առաջին հերթին նպատակ ունի առաջնային լեզվական գիտելիքների հաղորդման, կրթական տարբեր մակարդակներում դրա ծավալների խորացման: Լեզվական և հաղորդակցական կարողություններն անկյունաքարային են ցանկացած գործունեություն ծավալելու ընթացքում: Այս կարողության բնականոն զարգացումով է պայմանավորված նաև հանրակրթական հաստատությունում սովորողի զարգացումն ու մտավոր առաջընթացը, ուստի և ցանկացած ուսումնական գործընթացի անբաժանելի ու փոխկապակցված բաղադրիչը հենց բնականոն զարգացող հաղորդակցումն է: Ուսուցիչը պետք է ամեն կերպ նպաստի այս կարողության զարգացմանը, որը կհամապատասխանի տարիքային առանձնահատկություններին:

Շատ կարևոր է հայոց լեզվի դասաժամի ընթացքում պայմաններ ստեղծել, որ դասի ժամանակ սովորողի դերը լինի ավելի ակտիվ, նա ուղղակի կերպով լինի դասի ընթացքի կենտրոնում, չլինի պասիվ, այլ հնարավորինս շատ խոսի, մեկնաբանի, կարծիք հայտնի: Ակտիվ խոսքը հնարավորություն է տալիս, որ սովորողն ավելի արագ զարգացնի կապակցված խոսքը, հղկի, կոկի, գեղեցկացնի այն, բացահայտի իր ստեղծագործական ներուժը, կիրառի այն տարաբնույթ առաջադրանքների իրականացման ժամանակ:

Անշուշտ, լեզվական գիտելիքների հաղորդումը միջին և ավագ դպրոցում արդյունավետ կարելի է համարել միմիայն այն պարագայում, երբ դրան նախորդած մյուս փուլերը՝ լեզվական հիմնական միավորների ուսուցումը, բառային ֆոնդի հարստացումը, քերականական կառուցվածքի ձևավորումը նույնպես իրականացված լինեն արդյունավետ, քանի որ հենց այս հենքի վրա է, որ սովորողն ունենում է լիարժեք կապակցված խոսք, լեզվական կայուն գիտելիքներ և դրանցով պայմանավորված հմտություններ ու կարողություններ:

Հայոց լեզվի դասաժամին սովորողների ստեղծագործական ունակությունների զարգացնելու մեկ այլ միջոց է ստեղծագործական, վերլուծական շարադրությունների իրականացումը, նկարագրական տեքստերի հետ աշխատանքը: Իսկ ահա ավագ դպրոցի սովորողներին կարելի է հանձնարարել հետազոտական, անհատական աշխատանքներ իրականացնել: Նմանօրինակ աշխատանքների իրականացման ճանապարհին սովորողի մոտ խորանում է ինքնուրույն աշխատելու ձգտումը, աշխատանքին ստեղծագործաբար մոտենալը:

Մովորողների ստեղծարարության, ինքնուրույնության և նախաձեռնողի դերում հանդես գալու մղումները համատեղելի են նախագծային ուսուցման հետ: Ուսուցման նախագծային մեթոդը հետազոտական, ստեղծագործական մեթոդների համադրություն է, որը նոր իրողություն է ՀՀ կրթական համակարգում և դեռ փորձարկումների փուլում է: Ուսուցման նախագծային մեթոդի կենտրոնում սովորողն է, իսկ ուսուցչի մասնակցությունը սահմանափակվում է մշակողի, համակարգողի, փորձագետի, խորհրդատուի դերով: Այստեղից կարելի է եզրահանգել, որ նախագծային մեթոդի հիմնական նպատակը սովորել սովորեցնել սովորողին՝ ամեն կերպ խթանելով վերջինիս ինքնուրույն գործելու, գտնելու, գիտելիքը գործնականում կիրառելու, սեփական կարծիքն ու դիրքորոշումն առանց այլ ազդակների ներգործության հայտնելու կարողության ձևավորումն ու զարգացումն է :

Որպես Նախագծային մեթոդի վերջնարդյունք կարելի է համարել սովորողի ճանաչողական հմտությունների, սեփական գիտելիքներն ինքնուրույն ձևակերպելու, տեղեկատվական տարածքում կողմնորոշվելու, քննադատական և ստեղծագործական մտածողության ձևավորումն ու զարգացումը: Հայոց լեզվի դասընթացը լայն հնարավորություններ է ստեղծում նախագծային մեթոդի կիրառման համար: Օրինակ՝ աշակերտները կարող են հավաքելով հետաքրքիր նյութեր, բարբառային խոսվածքներ: Այդ նյութերի հիման վրա կարող են կազմել ճանաչողական հոլովակներ, բեմադրել ներկայացումներ: Այսօրինակ առաջադրանքների կատարումը ևս կարող է բարձրացնել սովորողների մոտիվացիան՝ օժտելով նրանց նոր գիտելիքներով, հմտություններով ու կարողություններով:

Մեթոդական զանազան հնարների կիրառումը թույլ է տալիս ուսուցչին արդյունավետ կիրառել դասաժամը: Այսպես դասի փուլերը տրամաբանորեն շաղկապվում են միմյանց, որն է սովորող դասին պասիվ չի մնում, բոլորն աշխատում են, հետազոտում, լուծում իրենց առաջ դրած խնդիրը: Ակտիվ ուսուցման առավելություններից մեկն էլ հենց դասի ընթացքի դինամիկությունն է, ինչը բնորոշ է այսօրվա սովորողների խառնվածքին: Դասի մասնակցային սկիզբ ապահովող լավագույն մեթոդներից մեկը մտազրոհն է:

Մտազրոհի միջոցով ուսուցիչը դասարանից հավաքում է մտքեր տվյալ թեմայի վերաբերյալ: Ընդ որում՝ մտազրոհի ժամանակ կարևոր է մտքերի քանակը: Կարևոր է նաև, որ աշակերտները առանց երկար մտածելու պատասխանեն ուսուցչի հարցին, որպեսզի ուսուցչի համար պարզ դառնան նաև այն սխալ պատկերացումները, որոնք թեմայի վերաբերյալ ունեն աշակերտները: Եթե մտավախություն կա, որ դանդաղ մտածող, ոչ ակտիվ աշակերտները կարող են դուրս մնալ մտազրոհից:

Դրա համար առաջարկվում է օգտագործել նաև մտագրոհի գրավոր տարբերակը: Ուսուցիչն աշակերտներին առաջարկում է թղթի վրա գրել իրենց մտքերը և հանձնել իրեն: Այս մոտեցումը չի փոխարինում բանավոր մտագրոհին: Պարզապես լրացնում է այն: Հայոց լեզվի դասաժամի դինամիկ ընթացքն ապահովելու համար կարելի է կիրառել մի շարք այլ փոխգործուն մեթոդական հնարներ, որոնցից են՝ շրջանը, ինչպես է այն աշխատում, վերնագրեր մեթոդը, զանազան աղյուսակներ, մետափմացության թերթիկներ և այլն:

Այնուամենայնիվ հարկ է նկատել, որ բազմաթիվ մեթոդներ կիրառելիս ուսուցիչը պետք է վստահ լինի մեթոդի արդյունավետության մեջ: Սովորողը նույնպես դժվարություններ ունի հարմարվելու ակտիվ ուսուցմանը, ինքնքյրության մեթոդներին, ուստի ուսուցիչ խնդիրն է նրան հասկանալի դարձնել, թե ինչ է անելու և ինչու: Աշակերտը տեղյակ պիտի լինի, թե ինչ են ակնկալում իրենից, վստահ լինի, որ ուսուցիչն իրեն աջակցելու, օգնելու և առաջնորդելու է: Պարզ է, որ բազմաթիվ մեթոդների իմացությունը անհրաժեշտ է, բայց դեռ բավարար չէ դրանք հմտորեն կիրառելու, ակնկալիքներն արդարացնելու, նորարարությունն ապահովելու և բարեփոխումները իրականացնելու համար: Ծանր ու լուրջ պատասխանատվություն ունի ուսուցիչը: Ի՞նչ սովորեցնել, ինչպե՞ս սովորոցնել և ինչու՞ սովորեցնել հարցերը կազմում են ուսուցման գործընթացի միջուկը, որտեղ մեթոդն ունի կապող օղակի բարդ և առանձնահատուկ դեր: Վերջին հաշվով՝ ուսուցիչ նպատակն է՝ <<Աշակերտները հաղթահարեն կախվածությունը ուսուցչից և դաստան առավել ինքնուրույն>>⁵:

Մասնավորապես խմբային աշխատանքների ժամանակ սովորողն ակամայից ներգրավվում է դասի ընթացքին, փորձում իր ներդրումը բերել խմբին աշխատանքը վերջնարդյունքին հասնելու համար: Իսկ ահա անհատական աշխատանքների իրականացման ժամանակ ուսուցման գործընթացի կենտրոնացում սովորողի անհատականությունն է:

Հաճախ սովորողի անհատական արդյունքները զարմացնում են ուսուցչին, քանի որ, երբ վերջինս գիտակցում է, որ հիմնական պատասխանատվությունը հենց իր վրա է, հավաքում է իր ողջ ներուժն ու գերազանց կատարում տրված առաջադրանքը: Աներկբա է, որ ուսումնական ընթացքի հաջողությունը մեծապես կախված է հենց ուսուցչի աշխատանքի ձևից, ուստի ուսուցիչը պետք է ունենա աշխատանքի իր հաջողված մոտեցումը՝ յուրաքանչյուր աշակերտի առանձնահատկություններին համապատասխան:

⁵ Ա. Ասլանյան, մեթոդական ուղեցույց, Հայոց լեզուն 7-րդ դասարանում, էջ 14:

Այս համատեքստում ուսուցիչը պետք է՝

- ✓ Աշակերտին հնարավորություն տա ինքնուրույն զննել, ենթադրություններ անել, հայտնաբերել, կռահել, ճանաչել, համեմատել, ինչը ժամանակակից մանվարժությունն անվանում է գիտելիքների կառուցում;
- ✓ Ուսուցման բովանդակությունը համապատասխանեցնի աշակերտների հետաքրքրություններին;
- ✓ Ստեղծի այնպիսի հաղորդակցական իրավիճակներ, որոնք հրապուրիչ կլինեն աշակերտների համար;
- ✓ Աշակերտների առջև դնի իրական, հաղթահարելի խնդիրներ և նպատակներ, որպեսզի յուրացնան ընթացքում նրանք զգան հաջողության հաճույքը;
- ✓ Խրախուսի հաջողությունը, գնահատի առաջընթացը;
- ✓ Ամեն կերպ խրախուսի սովորողի նախաձեռնողականությունը;
- ✓ Ստեղծի այնպիսի միջավայր, որտեղ սովորողը կկարողանա հաղթահարել իր վախերն ու կիսվել իր ստեղծարար գաղափարներով:

Այսպիսով, կարող ենք արձանագրել, որ սովորողի թե՛ հաջողությունների, թե՛ պարտությունների համար իր պատասխանատվության հիմնական բաժինն ունի ուսուցիչը: Նախապես պլանավորած աշխատանքն արդյունավետ իրականացնելու համար վերջինս պետք է սեփական ցանկությամբ անդադար ինքնակրթվի, կուտակի նոր գիտելիքներ ու հմտություններ, մասնակցի օրենքով սահմանված կարգով ուսուցչի վերապատրաստումներին, սովորի ու սովորեցնի, լայնածավալ աշխատանքներ իրականացնի դպրոցի առարկայական մեթոդական միավորումներում, համախոհներ գտնի, զինվի տեխնոլոգիական մի շարք հմտություններով: Հենց նման ուսուցիչներին է հաղթանակը, այն է՝ ինքնուրույն, նախաձեռնող ու ստեղծարար սերունդը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հաշվի առնելով սույն հետազոտության մեջ ուսումնասիրված թեմայի նպատակն ու դրանից բխող խնդիրները՝ կատարեցինք հետևյալ եզրահանգումները՝

- ✓ Հանրակրթական ուսումնական հաստատությունն առանցքային դեր ունի սովորողների մեջ մի շարք կենսական նշանակության ունակությունների, այդ թվում՝ նախաձեռնողականության, ինքնուրույնության ու ստեղծարարության զարգացման գործում;
- ✓ Վերը նշված ունակությունների բնականոն զարգացումը մեծապես կապված է ուսուցչի աշխատանքից՝ դասի պլանավորումից մինչև մեթոդների ու հնարների ընտրություն;
- ✓ Կրթական արդի բարեփոխումները մեծապես նպաստում են սովորողների մեջ հետազոտական ու ստեղծարարության ունակություններ զարգացնելու, ինչպես նաև վերջիններիս դասապրոցեսի մեջ ավելի արդյունավետ ներգրավելուն;
- ✓ Հայոց լեզվի դասավանդման շրջանակներում ճիշտ պլանավորված դասի ընթացքը կարող է մեծապես նպաստել սովորողների մոտ գիտելիքների ամրակայումից բացի գործնական կարողություններ ձևավորելուն;
- ✓ Հայոց լեզվի դասին փոխգործուն մեթոդների կիրառումն օգնում է սովորողին լինել ավելի բաց համագործակցության համար, ինչպես նաև նպաստում է նոր կարողություններ ու հմտություններ ձեռք բերելուն;
- ✓ Առարկայի դասավանդման ժամանակ հիմնական լեզվական գիտելիքների ստացմանը զուգահեռ սովորողը լայն հնարավորություններ ունի հանդես գալ իր նորարարական գաղափարներով, ինչը հնարավոր է միայն ուսուցչի հետ ճիշտ ու կառուցողական համագործակցության դեպքում;
- ✓ Նախաձեռնողականությունը, ինքնուրույնությունը, ստեղծարարությունը արդի կրթական համակարգի և առհասարակ կյանքի այլ ոլորտների համար պարտադիր բաղադրիչ է, ուստի սովորողը պետք է ունենա բոլոր հնարավորությունները դպրոցում նման ունակություններ ձեռք բերելու և զարգացնելու:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Ա. Ասլանյան, մեթոդական ուղեցույց, Հայոց լեզուն 7-րդ դասարանում:
2. Վ. Զաքարյան, Հ. Ափյան, Մանկավարժական միտք, Բազմաբնույթ մտածողության տեսության կիրառության հնարավորությունը ուսուցման գործընթացում, Երևան, 2014:
3. Մ. Զ. Հակոբյան, Գ. Ռ. Պետրոսյան, Վ. Ա. Մանուկյան, «ՏՀՏ-ի օգտագործումն ուսուցման գործընթացում»:
4. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/georgien/16023.pdf> Ուսուցման արդյունավետ հնարներ, Երևան, 2020:
5. Активные методы обучения рекомендации по разработке и применению, 2017.

